

17. O době naslouchání slovu⁹²

Katechumeni budou po tři roky naslouchat slovu. Jestliže je někdo obzvlášť horlivý a ve věci⁹³ si dobře stojí, pak ať se nebere ohled na čas, ale jen na obrácení.⁹⁴

18. O modlitbě těch, kteří naslouchají slovu

Když učitel dokončí katechezi, budou se katechumeni modlit zvlášť, odděleně od věřících. I ženy budou při modlitbě v kostele stát odděleně, a to věřící i katechumenky.⁹⁵ Když (katechumeni) skončí modlitbu, neudělují si polibek pokoje.⁹⁶ Jejich polibek není ještě posvěcený.⁹⁷ Věřící se navzájem pozdraví - muži s muži, ženy s ženami. Muži nebudou zdravit ženy.⁹⁸ Všechny ženy si pokryjí svou hlavu příkrývkou,⁹⁹ ale ne pouze něčím takovým, jako je síťka. To není závoj.¹⁰⁰

19. O vkládání rukou na katechumeny

Učitel po modlitbě vloží ruce na katechumeny, pomodlí se a propustí je. Bude tak konat, ať už ten, kdo dává poučení, je klerik, nebo laik.

⁹² Významově „O době katecheze“. Latinský text dále rozvíjí: „po tom, co byla vyřešena otázka činnosti a zaměstnání“.

⁹³ v životě z víry

⁹⁴ Ve smyslu opravdovosti obrácení života.

⁹⁵ Oddělení mužů a žen v společenství věřících bylo součástí kulturního prostředí antiky.

⁹⁶ pax

⁹⁷ Srv. Řím 16,16; 1 Kor 16,20; 2 Kor 13,12; 1 Tes 5,26.

⁹⁸ Zdravit znamenalo udělit polibek pokoje, a proto nebylo přípustné, aby si jej udělovali muži a ženy mezi sebou navzájem.

⁹⁹ pallium

¹⁰⁰ Srv. 1 Kor 11,5-15.

Když je katechumen zatčen pro jméno Páně, ať není zneklidněn kvůli svědectví. Když je na něm spácháno násilí a je zabit a jeho hříchy nejsou ještě odpuštěny,¹⁰¹ bude ospravedlněn. Přijal totiž křest ve své krvi.¹⁰²

20. O těch, kteří budou přijímat křest

Když jsou vyvoleni¹⁰³ ti, kteří mají přijmout křest, ať je prověřován jejich život. Zda žili, dokud byli katechumeny, v počestnosti, ctili vdovy, navštěvovali nemocné, činili dobro.¹⁰⁴ A ti, kteří je přivedli, o nich vydají svědectví: konal tímto způsobem, ať naslouchá evangeliu.

Od toho času, kdy byli odděleni, se na ně denně vkládají ruce, dokud nebudou exorcizováni. Když se přiblížil den, kdy mají být křtěni, každého z nich exorcizuje biskup, aby věděl, jestli je čist. Jestli není dobrý,¹⁰⁵ nebo není čist, ať je mu poskytnut odklad, protože nevyslechl slovo s vírou¹⁰⁶ a je nepřijatelné, aby v sobě stále ukrýval jiného (ducha).¹⁰⁷ Křtěnci budou poučováni, aby byli očištěni (aby se stali svobodnými)¹⁰⁸ a ve čtvrtek¹⁰⁹ se

¹⁰¹ Ve svátosti křtu. Křest je základní svátost pokání - obrácení (μετάνοια).

¹⁰² I současná teologie rozlišuje: křest vodou (řádné udělení), křest touhy a křest krve (mučednictví dosud nepokřtěného).

¹⁰³ „Eleguntur“ - katechumeni před svým křtem, jestliže k němu byli způsobilí, byli nazýváni „electi - vyvolení“.

¹⁰⁴ Křesťanská víra katechumenů musela být dosvědčena skutky víry. Srv. Jak 2,17.

¹⁰⁵ Míněna kvalita křesťanského života jednotlivých katechumenů.

¹⁰⁶ „non audivit verbum in fide“

¹⁰⁷ než Ducha Božího

¹⁰⁸ Srv. Řím 8,2.21; slovu je přisuzována síla očištění (srv. Jan 8,32).

¹⁰⁹ Doslova: „pátého dne v týdnu (po sobotě)“ - „die quinta hebdomadae (sabbaton)“. Antické názvy dnů byly odvozeny ze jmen pohanských božstev, což se křesťanům zdálo nepřipustné, a proto jednotlivé dny odvozovali od soboty nebo neděle (srv. názvy dnů současně církevní latiny).

vykoupou.¹¹⁰ Jestli má žena menstruaci, ať je jí také poskytnut odklad a přijme křest v jiný den.¹¹¹ Katechumeni se v pátek¹¹² postí. V sobotu se podle vůle biskupa shromáždí ti, kteří přijmou křest na jednom místě. (Biskup) všechny vyzve k modlitbě a pokleknutí. Vkládá na ně ruce, exorcizuje je ode všech cizích (nepřátelských) duchů, aby od nich utekli a už se do nich nevraceli.¹¹³ Když skončí exorcismus, dýchne na jejich tvář, poznačí jim (křížem) čelo, uši a nos a pozvedne je.¹¹⁴ (Katechumeni) celou noc bdí a je jim čteno (z Písma) a připravují se (na křest). Křtenci ať s sebou nic nenosí, kromě toho, co každý za sebe přinese k eucharistii. Neboť se sluší, aby ti, kteří se stali hodnými, také přinesli obětní dary.

21. O tradici svatého křtu

Časně zrána¹¹⁵ se koná modlitba nad vodou. Voda ať vyvěrá z pramene nebo teče shora.¹¹⁶ Použij tento způsob, mimo případ nutnosti. Je-li nutnost naléhavá a trvá, použij vodu jakou nalezněš.¹¹⁷ (Katechumeni) odloží oděv. Křtíte nejdříve děti. Každý, kdo může mluvit za sebe, ať (sám) mluví. Za ty, kdo nemohou mluvit sami za

¹¹⁰ Hygienická pravidla antiky nebyla tak jednoznačná, jak je známe dnes, a proto toto zdůraznění.

¹¹¹ Druhým obvyklým termínem křtu byla slavnost Soslání Ducha svatého.

¹¹² in parasceve sabbati

¹¹³ Srv. Lk 11,24-26 par (Mt 12,43-45).

¹¹⁴ „Suscitabit eos“ - symbolické gesto: zbavení zlých duchů mohou povstat z hříchu.

¹¹⁵ „Tempore quo gallus cantat“, doslova: „za kuropění“.

¹¹⁶ fluens in fonte vel fluens de alto

¹¹⁷ I současná praxe upouští od liturgické formy při udělování svátosti křtu v neodkladných případech.

sebe, ať mluví jejich rodiče¹¹⁸ anebo někdo z jejich příbuzných.¹¹⁹ Potom křtíte muže a nakonec ženy. (Ty) si všechny rozpustí vlasy a odloží zlaté i stříbrné šperky, které mají na sobě. Ať si nikdo nebere dolů¹²⁰ do vody žádnou věc. V čase udělování křtu biskup pronáší modlitbu díky¹²¹ nad olejem, který nese v nádobě a nazývá se olej díkyčinění.¹²² Pak přinese jiný olej, kterým se exorcizuje¹²³ a nazývá se olej exorcismu.

Jáhen vezme olej exorcismu a postaví se po levé straně kněze. Jiný jáhen vezme olej díkyčinění a postaví se po pravé straně kněze. Kněz vezme každého, kdo má přijmout křest, přikáže mu zřeknout se (Zlého) slovy: Zříkám se tě, Satane, a všeho tvého otroctví i všech tvých skutků.¹²⁴ Když se každý jednotlivě zřekne, pomaze jej (kněz) olejem exorcismu¹²⁵ se slovy: Ať každý nečistý duch od tebe odejde. A tak ho nahého¹²⁶ předá biskupovi nebo knězi, který stojí u křestní vody.¹²⁷ Spolu s ním sestoupí jáhen.

¹¹⁸ Text poukazuje na praxi církve křtít i malé děti (nemluvňata).

¹¹⁹ ex eorum genere

¹²⁰ Místem křtu byla piscina. Bývala umístěna v podlaze, jakýsi bazén s křestní vodou, a sestupovalo se do ní po schodech dolů.

¹²¹ „ευχαριστειν“ – „vzdát díky“

¹²² eucharistie

¹²³ Nejedná se o exorcismus ve smyslu vyhánění zlých duchů, ale o prosbu za posilu a vytrvalost v zápasu se zlem. V dnešní liturgické praxi mu nejspíše odpovídá olej katechumenů.

¹²⁴ „Skutky“ je míněna pohanská modloslužba a fatalismus.

¹²⁵ Pomazání olejem exorcismu se dělo na znamení zápasu se Zlým. Při antických hrách byli zápasníci namazáni olejem. Stali se tak kluzkými a šance na výhru se zvětšovala. Tak i křesťané měli bojovat se Zlým a pomazání bylo znamením jejich připravenosti k vnitřnímu zápasu.

¹²⁶ V antické církvi byl katechumen při udělení křtu nahý. Ve spojitosti s předcházejícím exorcismem se nabízí velice výmluvný symbol této nahoty: katechumen se všeho zřekl a odložil vše pro Boha.

¹²⁷ Překlad pokračuje podle rukopisu T.

Když křtěnec sestoupí do vody, ten kdo ho bude křtít, vloží na něho ruce a ptá se ho: Věříš v Boha, Otce všemohoucího? A křtěnec odpoví: Věřím. A stále¹²⁸ s rukou položenou na jeho hlavě, jedenkrát ho ponoří.¹²⁹ Pak se zeptá: Věříš v Krista Ježíše, syna Božího, který se narodil z Ducha svatého a z Marie Panny, byl ukřižován za Pontia Piláta, zemřel, byl pohřben a vstal živý z mrtvých třetího dne, vstoupil do nebe a sedí po pravici Otce a přijde soudit živé i mrtvé? A když odpoví, „věřím“, opět ho ponoří. Znovu se ptá: Věříš v Ducha svatého, svatou církev a vzkříšení těla? Křtěnec odpoví: Věřím. A tehdy je potřetí ponořen.

(Křtěnec) vystoupí (z vody) a kněz jej pomaže posvěceným olejem: Mažu tě posvátným olejem ve jménu Ježíše Krista. Potom se jednotlivě osuší, obléknou se a vstoupí¹³⁰ do kostela.¹³¹

Biskup na ně vloží ruce: Pane Bože, který jsi tyto učinil hodnými odpuštění hříchů skrze koupel znovuzrození Ducha svatého, sešli na ně svou milost, aby Ti sloužili podle Tvé vůle. Neboť Tobě (patří) sláva, Otci i Synu s Duchem svatým, v svaté církvi nyní i na věky věků. Amen.

Pak vylije¹³² z ruky olej posvěcení, vloží ruce na hlavu se slovy: Mažu tě svatým olejem ve (jménu) Pána, Otce

¹²⁸ Překlad pokračuje podle rukopisu L.

¹²⁹ „Baptizet“ - řecké slovo „βαπτίζειν“, od něhož je odvozen i latinský ekvivalent, znamená původně „ponořit“, a až odvozeně a přeneseně „křtít“.

¹³⁰ „Baptisterium“, prostor sloužící ke křtu, byl umístěn mimo hlavní prostor chrámu.

¹³¹ Viz poznámka č. 4 o pojmu „ecclesia“.

¹³² Pomazání olejem bylo prováděno vždy jako skutečné pomazání. Způsob pomazání olejem tak, jak jej známe dnes se vyvinul až později (srovnej kolísavost označení neofyty olejem již v textu Apoštolské tradice, viz dále), je spíše označením - pečeti.

všemohoucího, Krista Ježíše a Ducha svatého.¹³³ Označí ho na čele, políbí¹³⁴ a řekne: Pán s tebou. A pomazaný odpoví: I s Duchem tvým.¹³⁵ Činí tak s každým jednotlivě. Potom se (křtěnci) modlí společně se všemi věřícími, (dokud) toto všechno nevykonali, modlili se odděleně. Po modlitbě si udělí políbení pokoje.

Jáhni přinesou biskupovi obětní dary a ten vzdává díky nad chlebem, který je znamením,¹³⁶ řecky antitypos,¹³⁷ Těla Kristova. Také vzdává díky nad kalichem smíšeného vína (s vodou), který je podobenstvím, co se řecky řekne podoba,¹³⁸ krve, která byla vylita za všechny, kteří v něj uvěřili. Podobně (vzdává díky) nad směsí mléka a medu¹³⁹

¹³³ Zvyk dvojího pomazání posvátným křížem po křtu, rozšířený v římské církvi, usnadnil rozvoj západní praxe: pomazání, udělené knězem nově pokřtěnému bezprostředně po křestním obmytí a těsně spojené se svátostí křtu, je doplňováno druhým pomazáním, které uděluje neofytovi biskup. První pomazání posvátným křížem udělované knězem zůstalo spojeno s obřadem křtu: znamená účast pokřtěného na prorockém, kněžském a královském poslání Kristově. Druhé pomazání, udělované biskupem, je znamením plného začlenění křesťana do církevního společenství a plnosti darů Ducha svatého - biřmování. Je-li křest udělován dospělému, zůstává při jediném pomazání po křtu, totiž biřmování. V textu můžeme najít obě základní složky materie biřmování: mazání olejem a vkládání rukou.

¹³⁴ „Osculum pacis“ - „políbení pokoje“.

¹³⁵ Viz poznámka č. 28.

¹³⁶ exemplum

¹³⁷ Jednoznačně se jedná o vsuvku překladatele textu do latiny. Druhá vsuvka, „quod dicit graecus similitudem“, se snaží latinsky vyjádřit řecký termín, nejpravděpodobněji „ομοιωμα“. Křesťanská symbolika hovoří o typech (τυπος) a antitypech (αντιτυπος), ty se stanou spoluzákladem pro vytvoření teologie svátostí a teorie symboliky. S určitou tolerancí můžeme říci, že antityp je starozákonní předobraz a typ je „obraz“ v Novém zákoně. Například mana na poušti je antitypem a chléb je typem. V textu Tradice však toto striktní dělení ještě nenacházíme. Často je antitypem pouze sama hmotná skutečnost, která je nosnou pro jinou realitu (symbol ve svém užším významu).

¹³⁸ similitudo; viz předcházející poznámka

¹³⁹ Srv. význam symbolu směsi mléka a medu v gnostické liturgii; MATOUŠEK, J.: Gnoze, Herrmann & synové, Praha, 1994, s. 57.

k naplnění slibu, který dal předkům,¹⁴⁰ když jim přislíbil zemi oplývající mlékem a medem.¹⁴¹ Kvůli němu¹⁴² dal Kristus své tělo, kterým jsou živeni jako maličci ti, kteří věří. (Jeho) líbezné slovo činí hořkost srdce sladkým.

(Nakonec žehná) vodu, která je přinesena k oběti jako znamení obmytí, aby i vnitřní člověk, což je duše, obdržel to, co tělo.

O všech těchto věcech podá biskup výklad těm, kteří (je) přijmou. Láme chléb, podává jednotlivé části a říká: Nebeský chléb v Kristu Ježíši. Ti, kteří přijmou odpoví: Amen. Při nedostatku kněží, drží kalichy i jáhni. Ať tam stojí důstojně a počestně. První ten, který drží (kalich) s vodou, pak druhý s mlékem a třetí s vínem. Postupně (všichni) třikrát přijímají a ten, který jim podává, praví: V Bohu, Otci všemohoucím.

Přijímající odpoví: Amen.

V Pánu Ježíši Kristu.

V Duchu svatém a v svaté církvi.

Odpovídá: Amen.

Každý (tak) činí jednotlivě. Po přijetí (svátostí) se sluší každému konat dobré věci,¹⁴³ líbit se Bohu, zdárně vytrvat, věnovat se církvi, činit věrně, co poznal a přijal.

To jsme vám v krátkosti předali o svatém křtu a svaté oběti, protože jste již poučení¹⁴⁴ o vzkříšení těla a o ostatním tak, jak bylo napsáno. Jestli je zapotřebí ještě něco připomenout,¹⁴⁵ ať to v klidu řekne biskup těm, kteří přijali

křest. Ale ať to nepoznají nevěřící, jestliže nepřijali prvně křest.¹⁴⁶ Neboť to je bílý kamínek, o kterém Jan řekl: Dám mu bílý kamínek a na tom kamínku je napsáno nové jméno, které nezná nikdo než ten, kdo je dostává.¹⁴⁷

22. (O přijímání)¹⁴⁸

V sobotu a v první den po sobotě,¹⁴⁹ biskup, je-li to možné, podává sám všemu lidu vlastnoručně,¹⁵⁰ zatímco jáhni lámou chléb. I kněží lámou pečený chléb. Jáhen přinese knězi (Eucharistii), podá mu svou misku,¹⁵¹ kněz sám přijme a pak vlastnoručně podává lidu. V ostatní dny ať se koná podle biskupova rozhodnutí.

23. O postě¹⁵²

Vdovy a panny ať se často postí a modlí za církev. Podobně i kněží a laici ať se postí podle toho, kdy chtějí. Biskup se však nemůže (jindy) postit, než když se postí i všechn lid. Neboť se může stát, že někdo chce něco přinést (církvi) a (biskup) by nemohl odmítnout. Když ale láme (pokrm),¹⁵³ přijme ho vždy.

¹⁴⁶ Narážka na tzv. „disciplina arcani“. Pro nebezpečí zneužití, špatného pochopení a pronásledování, které v prvotní církvi stále trvalo, nebyly všechny skutečnosti života církve a její praxe zveřejňovány, naopak zůstávaly pro nevěřící tajemstvím.

¹⁴⁷ Zj 2,17

¹⁴⁸ Překlad kapitoly 22 podle rukopisu E.

¹⁴⁹ Tj. v neděli; srv. poznámku č. 108.

¹⁵⁰ manu sua

¹⁵¹ Etiopské slovo lebsó (oděv), z něhož vychází latinské porriget uvedené v textu, zde nedává smysl. Podle kontextu spíše „miska“, „pyxida“.

¹⁵² Překlad kapitoly 23 podle rukopisu EP.

¹⁵³ Při agapě.

¹⁴⁰ ad patres

¹⁴¹ Srv. Ex 3,8.

¹⁴² slibu

¹⁴³ Překlad podle rukopisu S(AE).

¹⁴⁴ instructi estis - κατηχεισθαι

¹⁴⁵ decet memorari